

*Касьянова Олена Миколаївна,**доктор педагогічних наук**Харківська медична академія післядипломної освіти*

Постановка проблеми. Професійно-педагогічна діяльність у вищому навчальному закладі має надзвичайно важливе соціальне значення, оскільки йдеться про формування майбутнього фахівця, від рівня підготовленості якого значною мірою залежить економічний, політичний, соціальний, культурний розвиток суспільства. Вона спрямована на гармонійний розвиток студента, формування його соціальної активності, громадської відповідальності, працьовитості, підприємливості й ініціативності.

Отже, суспільний розвиток, потреби сьогодення висувають до особистості та професійно-педагогічної діяльності викладача сучасної вищої школи нові вимоги. Це, у свою чергу, потребує запровадження моніторингу як безперервного відстеження професійно-педагогічної діяльності, виокремлення найважливіших критеріїв і відповідних показників ефективності її здійснення з метою визначення траєкторії індивідуального професійного зростання викладача вищої школи.

Аналіз досліджень і публікацій. Педагогічна діяльність у різних її аспектах: соціальної значущості, змісту, структури, особистісного впливу на вихованців, завжди була об'єктом наукових досліджень. Зокрема, М. Дідик, І. Зязюн, А. Капська, В. Сластьонін, Г. Сухобська, П. Щербань, В. Ягупов обґрунтували сутність і структуру педагогічної діяльності, В. Семиченко – її методологічні та психологічні особливості. Проблему формування професійної компетентності викладача вивчали В. Баркасі, А. Карпова, А. Маркова, Л. Мітіна, І. Міщенко, Т. Сорочан. Питання вимог до особистості педагога та його діяльності досліджує С. Гончаренко. У наукових розробках С. Сисоевої акцентується увага на такій важливій категорії, як педагогічна творчість викладача. Систему загалом педагогічної підготовки та перепідготовки, гуманістичну культуру педагога досліджують І. Бех, М. Будянський, І. Зязюн та ін.

Проте питання використання моніторингу для підвищення ефективності професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи потребують подальших теоретичних та експериментальних досліджень.

Метою статті є висвітлення можливостей використання моніторингу для аналізу, оцінювання і коригування професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи для підвищення її ефективності та забезпечення зростання педагогічної майстерності.

Виклад основного матеріалу. Ефективність навчального процесу залежить від безлічі чинників. Але незаперечним є те, що успіх у реалізації навіть найдосконаліших педагогічних систем, у реалізації завдань, які має вирішувати сучасна вища школа, врешті-решт залежить від особистості викладача, його майстерності, професіоналізму та моральних якостей.

Педагог є тією особою, на професійну діяльність якої покладена відповідальність за інтелектуальну й морально-естетичну, тобто базисну, підготовку підростаючого покоління. Від нього залежить прогрес сучасного і майбутнього стану суспільства, країни.

Педагогічна діяльність у вищому навчальному закладі – це діяльність, що має на меті підготовку висококваліфікованого спеціаліста, здатного знайти своє місце на ринку праці, активно включитися в політичну, суспільну, культурну та інші сфери життя суспільства [4, с. 13].

Професійна діяльність як складна динамічна система має свою специфічну структуру, до складу якої входять визначені елементи в їхній взаємодії. Традиційно вона розглядається як складна багаторівнева система, для визначення якої необхідно мати уявлення про структуру, що виявляється в кількісному та якісному складі зв'язків між елементами, які її утворюють.

Н. Кузьміна зазначає, що зміст професійно-педагогічної діяльності складається з низки структурних (мета, зміст, засоби, об'єкти та суб'єкти діяльності) та функціональних компонентів (рефлексія, проектування, конструювання, організація та комунікація), що відповідає гностичній (аналітичній), проектувальній, конструктивній, організаційній та комунікативній функціям [3, с. 67].

Однією з особливостей педагогічної діяльності є її динамічність, яка зумовлена тим, що об'єкт педагогічного впливу (студент) постійно розвивається, змінюється. Завдання викладача полягає насамперед у вчасному виявленні цих змін і відповідному реагуванні на них [5, с. 235].

Викладач вищого навчального закладу реалізує професійно-педагогічну діяльність за такими функціями: навчальна, методична, науково-дослідницька, організаційна, виховна. Вони виявляються в єдності, хоча в різних викладачів одна з них може превалювати над іншими.

Основною функцією праці викладача є навчальна діяльність, яка спрямована на організацію процесу навчання відповідно до нормативних документів. Вона поєднує теоретичну складову, пов'язану з розкриттям сутності науки, нових закономірностей, і практичну, яка спрямована на розв'язання педагогічних завдань. Викладач визначає мету й завдання вивчення конкретної дисципліни у взаємозв'язку з іншими дисциплінами; зміст навчання, сучасні форми й методи, що сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності студента, форми поточного та підсумкового контролю. Основними видами цієї діяльності є лекції, лабораторні, практичні та семінарські заняття, консультації, заліки, екзамени, рецензування, організація захисту курсових робіт і проектів, керівництво практикою та навчально-дослідною роботою студентів, керівництво дипломними роботами тощо.

Професійно-педагогічна діяльність викладача вищого навчального закладу має творчий характер. Творчість викладача полягає насамперед у доборі методів і розробці технологій реалізації мети й завдань, поставлених державою перед вищою школою: забезпечення ефективності навчально-виховного процесу; озброєння майбутніх спеціалістів фундаментальними знаннями; налаштування студентів на самостійне отримання максимальної інформації за короткий час і розвиток творчого мислення; озброєння вміннями й навичками наукового дослідження; виховання різнобічної, досвідченої та культурної людини [1].

Поняття «моніторинг» вивчається й використовується в межах різних сфер науково-практичної діяльності, у тому числі педагогічної.

У педагогіці – моніторинг – це форма організації збору, зберігання, обробки і розповсюдження інформації про діяльність педагогічної системи, що забезпечує безперервне стеження за її станом і прогнозуванням розвитку педагогічних систем [2].

Для проведення моніторингу створюються технологічні картки, які не тільки дають змогу узагальнити вимоги до професійно-педагогічної діяльності викладача, а й в математизованій формі відбити ступінь реального розвитку об'єкту моніторингу (таблиця 1).

Технологічна картка моніторингу навчальної діяльності викладача

№	Критерії оцінки діяльності викладача	Оцінка дій педагога		
		Реалізовано повністю (2)	Реалізовано частково (1)	Не реалізовано (0)
1	2	3	4	5
1.	Мотиваційно-цільовий аспект			
1.1	Постановка викладачем і усвідомлення студентами цілей і завдань навчального заняття, формування позитивних, педагогічно доцільних та соціально значущих мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентів			
1.2	Урахування при визначенні теми, мети, типу і структури заняття його місця в системі підготовки фахівця, ключових, концептуальних ідей навчальної дисципліни			

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
1.3	Урахування при обґрунтуванні цілей і завдань навчального заняття потреб студентів і запитів суспільства щодо підготовки фахівця, необхідність формування професійних і соціальних компетенцій майбутнього фахівця			
1.4	Стимулювання пізнавальних інтересів, підвищення рівня мотивації шляхом розширення діапазону освітніх потреб, інтересів, запитів студентів			
1.5	Постановка теоретичних питань і практичних завдань, спрямованих на забезпечення актуалізації і корекції базових знань, умінь, навичок студентів			
2.	Організаційний аспект			
2.1	Визначення форми і структури заняття відповідно до його місця у системі підготовки фахівця, цілей і змісту освіти; логічна обумовленість і послідовність етапів заняття, взаємозв'язок між ними			
2.2	Вибір і реалізація змісту освіти відповідно до обраної форми, теми і завдань підготовки фахівця			
2.3	Забезпечення оптимального навантаження студентів протягом заняття з урахуванням динаміки їхньої працездатності, вікових та індивідуальних особливостей			
2.4	Самостійність і професійна спрямованість діяльності студентів			
2.5	Здатність педагога управляти навчальною діяльністю, поєднувати фронтальну, групову, індивідуальну навчальну діяльність			
2.6	Уміння викладача включити студентів у робочий режим, залучати їх в активну, різнопланову, корисну діяльність			
2.7	Забезпечення раціональної організації зворотного зв'язку протягом навчального заняття			
2.8	Здатність перебудувати заняття у залежності від реакції студентів, знаходити варіанти продовження заняття			

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
2.9	Використання гнучкої, заохочувальної системи контролю, оцінки і обліку навчальних досягнень студентів; використання самооцінки, самоконтролю, взаємооцінки, взаємоконтролю, колективної, групової оцінки			
3.	Дидактичний аспект			

3.1	Формування професійно значущих знань студентів шляхом планомірного і усвідомленого опанування ними понятійного апарату і основ науки, що вивчається			
3.2	Урахування при відборі, компоновці і структуруванні змісту освіти вимог навчальної програми і галузевого стандарту			
3.3	Дозування навчального навантаження студентів			
3.4	Раціональність вибору і використання способів формування у студентів професійного мислення			
3.5	Усунення прогалин у знаннях, уміннях, навичках студентів, коригування навчальної діяльності протягом заняття шляхом поетапного встановлення зворотного зв'язку та співставлення отриманих результатів з метою			
3.6	Професійна спрямованість навчання, опертя на життєвий досвід студентів, у т.ч. при самостійному опануванні змістом навчального матеріалу			
3.7	Реалізація проблемності в навчанні як творчого процесу шляхом мобілізації інтелектуальних, фізичних, емоційних сил студентів на опанування навчальним матеріалом			
3.8	Реалізація гуманістичної спрямованості навчання, що відображає багатогранність та єдність світу, розширення кругозору, сфери інтересів студентів, рівня загального розвитку			

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
3.9	Формування у студентів раціональних способів та прийомів навчально-пізнавальної діяльності			
3.10	Використання викладачем сучасних (у т.ч. авторських) освітніх технологій, методик навчання			
4.	Психолого – педагогічний аспект			
4.1	Співробітництво і співтворчість (педагогічний такт, уміння вести діалог, культура спілкування, уміння створити ситуацію успіху, уміння володіти собою, культура мовлення, доброзичливість)			
4.2	Урахування вікових, психологічних, індивідуальних особливостей студентів			
4.3	Створення у процесі навчання сприятливих, комфортних умов, розумність і доцільність вимог до студентів			
4.4	Вплив особистості викладача на формування світосприйняття, моральності, громадянськості, професіоналізму			
4.5	Створення умов щодо формування у студентів навичок самоорганізації, спілкування, критично оцінити власну діяльність та діяльність інших, уміння співпрацювати, вести діалог та н..			
5.	Результативний аспект			
5.1	Досягнення (реалізація) викладачем і студентами поставлених цілей і завдань, вирішення поставлених питань і проблем			

5.2	Реалізація виховного потенціалу навчального матеріалу, забезпечення максимального ефективного виховного впливу на особистість майбутнього фахівця			
5.3	Удосконалення та набуття студентами умінь і навичок самостійної навчальної діяльності			
5.4	Повнота засвоєння студентами змісту освіти, глибина його розуміння, системність знань, умінь, навичок			

Використовуючи запропоновану технологічну картку, можна визначити ефективність навчальної діяльності викладача. Для цього необхідно: 1) оцінити ступінь реалізації кожного критерію у навчальній діяльності викладача; 2) визначити загальну суму балів; 3) розділити отриману суму балів на загальну максимальну кількість балів за картою; 4) отриманий результат помножити на 100%; 5) визначити рівень ефективності навчальної діяльності викладача скориставшись шкалою:

100 – 75% - високий рівень педагогічної діяльності

74 – 50 % - достатній

49 – 25% - низький

24% і менше – критичний

Висновки. Отже, використання моніторингу у практиці вищої школи дозволяє дослідити педагогічні явища, процеси, результати, а також виявити проблеми професійно-педагогічної діяльності, що, у свою чергу, уможливить побудову траєкторії індивідуального професійного зростання викладачів та прогнозування розвитку педагогічної системи у цілому. Результати моніторингу забезпечать визначення найкращих варіантів організації навчально-виховного процесу для підвищення його ефективності, поліпшення якості освітніх послуг, надання методичної допомоги педагогам і педагогічним колективам вищих навчальних закладів.

Резюме. Реформування вищої освіти та розробка нових освітніх стандартів вимагає підвищення професійної майстерності викладача вищої школи. Забезпечити ефективність цього процесу можливо шляхом запровадження моніторингу професійно-педагогічної діяльності викладача. Здійснення моніторингу передбачає розробку технологічних карток за основними напрямками діяльності викладача. Основу технологічної карти навчальної діяльності викладача складають мотиваційно-цільовий, організаційний, дидактичний, психолого-педагогічний, результативний аспекти. Моніторинг дозволяє визначити траєкторію індивідуального професійного зростання викладача вищої школи. **Ключові слова:** моніторинг, професійно-педагогічна діяльність, навчальна діяльність, технологічна картка.

Резюме. Реформирование высшего образования и разработка новых образовательных стандартов требует повышение профессионального мастерства преподавателя высшей школы. Обеспечить эффективность этого процесса можно путем внедрения мониторинга профессионально-педагогической деятельности преподавателя. Проведение мониторинга предполагает разработку технологических карт по основным направлениям деятельности преподавателя. Основу технологической карты учебной деятельности преподавателя составляют мотивационно-целевой, организационный, дидактический, психолого-педагогический, результативный аспекты. Мониторинг позволяет определить траекторию индивидуального профессионального роста преподавателя высшей школы. **Ключевые слова:** мониторинг, профессионально-педагогическая деятельность, учебная деятельность, технологическая карта.

Summary. The reforming of higher education and development of new educational standards demands the increase of professional skills of a higher school teacher. It is possible to provide the efficiency of this process by introduction of monitoring of professional and pedagogical activity of the teacher. Monitoring involves the development of technological cards on the main activities of the teacher. The basis of the technological card of educational activity of the teacher is made by motivational and targeted, organizational, didactic, psychological and pedagogical, efficient aspects. Monitoring allows to define a trajectory of individual professional growth of the teacher of the higher school. **Keywords:** monitoring, professional and pedagogical activity, educational activity, technological card.

Література

1. Вітвицька С. Основи педагогіки вищої школи: [метод. посіб. для студ. магістратури] / С. Вітвицька. – К., 2003. – 316 с
2. Касьянова О. М. Факторно-критеріальне моделювання як інструментарій експертизи якості освіти/ О. М. Касьянова// Директор школи, ліцею, гімназії. – 2006. – № 6. – С. 14-18.
3. Кузьміна Н. Професіоналізм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. Кузьміна. – М., 1990. – 321 с.
4. Профессиональный стандарт педагогической деятельности / Под редакцией Я. Кузьминова, В. Матросова, В. Шадрикова. – М., 1975. – 236 с.
5. Сучасна вища школа: Психолого-педагогічний аспект: Монографія / За ред. Н. Ничкало. – К., 1999. – 450 с.